

POSTOPERATİF DÖNEMDE UYGULANAN MASAJIN AĞRI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ İLE İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Gamze BOZKUL^{1*}, Atiye KARAKUL¹

¹Tarsus University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, 33400, Mersin, Türkiye

Özet: Bu çalışmada, postoperatif dönemde uygulanan masajın ağrı üzerindeki etkisi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin nitelik ve niceliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Literatür taraması 5-10 Mart 2022 tarihinde Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında herhangi bir yıl sınırlaması olmadan yapılmıştır. Tarama yapılırken "cerrahi" ve "masaj" ve "ağrı" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Dahil edilme kriterlerine uyan tezler incelemeye alınmıştır. Ulaşılan tezler başlıklarına göre değerlendirilmiş, konu ile ilgili olmayan tezler çıkarılmıştır. Yapılan taramada 18 teze ulaşılmıştır. Ulaşılan beş tez konu ile ilgili olmadığı için çalışmadan çıkarılmıştır. Geriye kalan 13 çalışmadan, iki çalışma tıpta uzmanlık, bir çalışma fizyoterapi ve rehabilitasyon ve bir çalışma aile hekimliği çalışması olduğu için dahil edilmemiştir. Tezlerden bir tanesinin tam metnine ulaşılmadığı için çalışmadan çıkarılmıştır. Seçim yapmak için belirlenen çalışmalardan dahil edilme kriterlerine uygun, hemşirelik alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinden sekiz tez incelenmiştir. Tezlerden üçü yüksek lisans tezi olmak üzere diğer beş çalışma doktora tezidir. Tezlerin yayımlanma zamanı 2009-2019 yılları arasında değişmektedir. Tezlerin türleri incelendiğinde, üç çalışma yarı deneysel, dört çalışma randomize kontrollü çalışma, bir çalışma ise ön test-son test kontrol gruplu çalışmadır. Tezlerden birinin araştırma grubunu çocuk hastalar oluşturmaktadır. Değerlendirmeye alınan çalışmalarda çeşitli masaj türleri karşılaştırılmıştır. En çok el masajı ve ayak masajının kullanıldığı görülmüştür. Postoperatif dönemde uygulanan el masajı ya da ayak masajının ağrıyı azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda postoperatif dönemde ağrının azaltılması için nonfarmakolojik yöntemlerden biri olan masajın çocuk ve yetişkin hastalarda kullanılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Masaj, Postoperatif ağrı, Lisansüstü tezler, Hemşirelik

Examination of Postgraduate Thesis on the Effect of Massage Applied in the Postoperative Period on Pain

Abstract: This study, it was aimed to examine the quality and quantity of postgraduate theses on the effect of massage applied in the postoperative period on pain. The literature search was conducted on 5-10 March 2022 in the National Thesis Center database of the Council of Higher Education without any year limitation. The keywords "surgery", "massage" and "pain" were used while scanning. Theses that met the inclusion criteria were included in the study. The theses reached were evaluated according to their titles, and the theses that were not related to the subject were removed. In the search, 18 theses were reached. The five theses reached were excluded from the study because they were not related to the subject. Of the remaining 13 studies, two were excluded because they were specializations in medicine, one was physiotherapy and rehabilitation, and one was family medicine. Since the full text of one of the theses could not be reached, it was excluded from the study. Eight theses from the master's and doctoral theses in the field of nursing, which are suitable for the inclusion criteria, were examined in order to make the selection. Three of the theses were master's theses, and the remaining five studies were carried out as doctoral theses. The time of publication of theses varies between 2009-2019. When the types of these are examined, three studies are quasi-experimental, four studies are randomized controlled studies, and one study is a study with a pretest-posttest control group study. The research group of one of the theses consists of pediatric patients. Various types of massage were compared in the studies evaluated. It has been seen that hand massage and foot massage are mostly used. It has been concluded that hand massage or foot massage applied in the postoperative period is effective to reduce pain. In line with these results, it is recommended to use massage, which is one of the nonpharmacological methods, in pediatric and adult patients to reduce pain in the postoperative period.

Keywords: Massage, Postoperative pain, Postgraduate theses, Nursing

*Sorumlu yazar (Corresponding author): Tarsus Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Anabilim Dalı, 33400, Mersin, Türkiye

E mail: gamze.bozkul@gmail.com (G. BOZKUL)

Gamze BOZKUL <https://orcid.org/0000-0002-7509-9741>

Atiye KARAKUL <https://orcid.org/0000-0001-6580-9976>

Gönderi: 17 Ağustos 2022

Kabul: 12 Ekim 2022

Yayınlanma: 01 Ocak 2023

Received: August 17, 2022

Accepted: October 12, 2022

Published: January 01, 2023

Cite as: Bozkul G, Karakul A. 2023. Examination of postgraduate thesis on the effect of massage applied in the postoperative period on pain. BJS Health Sci, 6(1): 189-195.

1. Giriş

Ameliyat sonrası ağrı, cerrahi travma sonucu nosiseptör stimülasyonunun neden olduğu akut başlangıçlı ağrı olarak tanımlanmaktadır (Çankaya, 2018). Cerrahi işlem

uygulanan hastaların %80'inden fazlası postoperatif akut ağrı yaşamaktadır ve bu hastaların yaklaşık %75'i ağrı şiddetini orta, şiddetli veya aşırı şiddetli olarak bildirmektedir (Chou ve ark., 2016). Etkin yönetilemeyen

postoperatif ağrı hastaların yaşam kalitesini, iyileşmesini, erken taburculuk parametrelerini olumsuz etkilerken ve ameliyat sonrası komplikasyon riskini, morbidite ve ameliyat sonrası kronik ağrı riskini arttırmaktadır (Akpolat ve ark., 2021). Ağrıyı yönetmede en etkili yöntem farmakolojik ve nonfarmakolojik yöntemlerin birlikte kullanımınıdır (Yüceer, 2011). Nonfarmakolojik yöntemlerden biri olan masaj fizyolojik, nörolojik, psikolojik ve biyomekanik etkilerle vücut dokularının bilimsel bir manipülasyonudur (Miladinia ve ark., 2017). Masaj motor, sinir ve kardiyovasküler sistemleri etkileyerek tüm vücudun relaksasyonunu ve dinlenmesini sağlar (Kanakalakshmi, 2022). Literatürde yapılan çalışmalarda çeşitli masaj türlerinin çocuk ve yetişkinlerde postoperatif ağrı düzeyi üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (Smeland ve ark., 2018; Sözen ve Karabulut, 2020; Dezfouli ve Khosravi, 2020; Youniss Ahmed El-ghiyty ve ark., 2021; Utli,2018).

Hemşireler postoperatif ağrı yönetiminde nonfarmakolojik yöntemlerin uygulanabilirliğinde kilit rol oynamaktadır (Ay, 2018). Postoperatif dönemde öncelikli hemşirelik tanılarından olan ağrının yönetiminde amaç ağrının giderilmesidir. Nonfarmakolojik yöntemlerden biri olan masaj postoperatif ağrının giderilmesinde etki bir yöntemdir (Smeland ve ark., 2018; Boitor ve ark., 2018; Utli, 2018). Hemşireler başta olmak üzere sağlık ekibi ağrının tanımlanması, değerlendirilmesi, hastanın başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi, uygun farmakolojik ve nonfarmakolojik tedavilerin uygulanması, ağrının izlenmesi, hasta ve ailesinin eğitilmesi konularında danışmanlık sağlayarak hasta ve ailesine iyileştirici ortamlar sağlamalıdır. Bu çalışmada postoperatif dönemde uygulanan masajın ağrı üzerindeki etkisi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin nitelik ve niceliğinin incelenmesi, klinikte ve gelecekte yapılacak çalışmalara yol göstermesi amaçlanmıştır. Araştırma sorusu; Türkiye’de yürütülen lisansüstü tez çalışmalarına konu olan “Postoperatif dönemde uygulanan masajın ağrı üzerinde etkisi nedir?”

2. Yöntem

Bu çalışma retrospektif tanımlayıcı tiptedir.

2.1. Araştırma Stratejisi

Literatür taraması 5-10 Mart 2022 tarihinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanında herhangi bir yıl sınırlaması olmadan yapılmıştır. Tarama yapılırken “cerrahi”, “masaj” ve “ağrı” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Dahil edilme kriterlerine uyan tezler incelenmiştir. Ulaşılan tezler başlıklarına göre değerlendirilmiş, konu ile ilgili olmayan tezler çıkartılmıştır. Hemşirelik alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinden sekiz tez incelenmiştir.

2.2. Araştırmaların Seçimi

Çalışmaların seçiminde dahil etme ve dışlanma kriterleri PICOS yöntemi temel alınarak oluşturulmuştur. PICOS akronimimi örneklem (postoperatif dönemdeki hastalar; P), girişim (masaj; I), karşılaştırma (masaj türleri; C), sonuç (ağrıya etkisi; O), çalışma deseninden (randomize kontrollü ve yarı deneysel çalışmalar; S) oluşmaktadır (Higgins ve Green, 2011). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanına kayıtlı yıl kısıtlaması olmadan yüksek lisans ve doktora tezleri taranmıştır. Çalışmada ele alınan makalelerin dışlanma kriterleri; postoperatif ağrıyı içermemesi ve tezlerin hemşirelik alanı dışında yapılmış olmasıdır.

3. Bulgular

Yapılan taramada 18 teze ulaşılmıştır. Ulaşılan beş tez konu ile ilgili olmadığı için çalışmadan çıkarılmıştır. Geriye kalan 13 tezdten, iki tez tıpta uzmanlık, bir çalışma fizyoterapi ve rehabilitasyon, bir çalışma aile hekimliği alanında olduğu için incelemeye dahil edilmemiştir. Tezlerden bir tanesinin tam metnine ulaşılmadığı için çalışmadan çıkarılmıştır. Seçim yapmak için belirlenen tezlerin, dahil edilme kriterlerine göre incelenmesi sonucunda sekiz teze çalışmaya dahil edilmiştir. Tezlerin, yayımlandığı yıllar, lisansüstü program türü, anabilim dalı ve araştırma desenine göre dağılımları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Bu çalışmada, postoperatif dönemde uygulanan masajın ağrı üzerinde etkisini değerlendirmek üzere çalışma kapsamına alınan tezler tezin türü (yüksek lisans veya doktora tezi), yazar, yayın yılı, tezin amacı, araştırmanın tipi, örneklem grubu, uygulanan girişim ve tezlerin sonuçları şeklinde Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Değerlendirmeye alınan tezlerin tanımlayıcı özellikleri

		Sayı (n)	Yüzde (%)
Yayımlandığı yıllar	2009-2015	1	12.5
	2016-2022	7	87.5
Tezin türü	Yüksek lisans	3	37.5
	Doktora	5	62.5
Anabilim Dalı	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD	1	12.5
	Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği AD	7	87.5
Araştırma deseni	Ön test-son test kontrol grup	1	12.5
	Yarı deneysel	3	37.5
	Deneysel	4	50.0

Tablo 2. Postoperatif dönemde uygulanan masajın ağrı üzerindeki etkisine ilişkin literatür taramasında elde edilen bulgular

Yazar/Yıl	Amaç	Araştırmanın Türü	Örneklem	Girişim	Sonuç
Meral Ucuzal Doktora Tezi 2009	Meme ameliyatı olan hastalara uygulanan ayak masajının, ameliyat sonrası ağrı üzerine etkisini belirleyerek, hemşirelerin uyguladıkları farmakolojik olmayan ağrı giderme girişimlerine ve nitelikli bakımı sağlamalarına katkıda bulunmak.	Yarı deneysel tasarım	Meme ameliyatı uygulanan 70 hasta Deney grubu: Ayak masajı uygulanan 35 hasta Kontrol grubu: 35 hasta	Deney grubundaki hastalara analjezik tedavisine ek olarak ayak masajı uygulanmıştır. Masaj sırasında uygulama kolaylığı sağlamakiçin, eğitmen tarafından önerilen beden kremi kullanılmıştır. Kontrol grubundaki hastalar sadece analjezik tedavisi almışlardır.	Meme ameliyatı olan hastalara uygulanan ayak masajının, ameliyat sonrası ağrı kontrolünde etkili olduğu bulunmuştur.
Aysun Göllüce Yüksek Lisans Tezi 2017	Akciğer ameliyatı olan hastalara uygulanan el masajının, ameliyat sonrası ağrı ve yaşam bulgularına etkisini belirlemek.	Yarı deneysel tasarım	Akciğer ameliyatı olan 68 yetişkin hasta Deney grubu: El masajı uygulanan 34 hasta Kontrol grubu: 34 hasta	Deney grubundaki hastalara, araştırmacı tarafından, bebe yağı kullanılarak, her ele 10 dakika olmak üzere toplam 20 dakika masaj uygulanmıştır. Kontrol grubu: Herhangi bir uygulama yapılmamıştır.	El masajının; ameliyat sonrası ağrısiddeti, kan basıncı ve solunum değerlerini azalttığı ancak nabız değerleri üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir.
Kezban Koraş Doktora Tezi 2018	Laparoskopik kolesistektomi ameliyatı olan hastalarda, ayak masajının ameliyat sonrası ağrı ve kaygı düzeyine etkisini belirlemek.	Randomize kontrollü deneysel çalışma	Laparoskopik kolesistektomi ameliyatı olan 167 hasta Deney grubu: Ayak masajı uygulanan 85 hasta Kontrol grubu: 82 hasta	Deney grubundaki hastalara ameliyat sonrası analjezik tedavisine ek olarak sıvı gliserin ile ayak masajı yapılmıştır. Kontrol grubu: Hastalar sadece analjezik tedavisi almıştır.	Laparoskopik kolesistektomi sonrasında ayak masajı ameliyat sonrası ağrı şiddeti ve kaygı azaltmaktadır.
Askeri Çankaya Yüksek Lisans Tezi 2018	Laparoskopik kolesistektomi sonrası klasik ayak masajının yaşam bulguları, ağrı ve bulantı-kusma üzerine etkisini belirlemek.	Yarı deneysel tasarım	Laparoskopik kolesistektomi ameliyatı olan 88 hasta Deney grubu: Ayak masajı uygulanan 44 hasta Kontrol grubu: 44 hasta	Deney grubundaki hastalara postoperatif 1-6 saat aralığında her ayağa 5' er dakika toplamda 10 dakika klasik ayak masajı bir kez uygulanmıştır. Kontrol grubu: Herhangi bir uygulama yapılmamıştır.	Klasik ayak masajının laparoskopik kolesistektomi geçiren hastaların ağrı şiddetini, bulantı, sistolik ve diastolik kan basıncını azalttığı, solunum sayısını artırdığı, dolaşımında etkili olduğu aplanmıştır.
Hediye Utli Doktora Tezi 2018	Açık abdominal histerektomi ameliyatı geçiren kadınlarda reiki ve sırt masajının ağrı, yaşam bulguları ve analjezik kullanımı üzerine olan etkisini belirlemek.	Ön test- son test kontrol gruplu tasarım	Abdominal histerektomi ameliyatı geçiren 102 kadın Reiki grubu: 34 hasta Sırt masajı grubu: 34 hasta Kontrol grubu: 34 hasta	Reiki ve sırt masajı gruplarına günde bir kez 20 dakika reiki veya sırt masajı uygulanmıştır. Kontrol grubu: Herhangi bir uygulama yapılmamıştır.	Abdominal histerektomi ameliyatı sonrası sırt masajı ağrı düzeyini etkilememiştir.

Tablo 2. Postoperatif dönemde uygulanan masajın ağrı üzerindeki etkisine ilişkin literatür taramasında elde edilen bulgular (Devamı)

Yazar/Yıl	Amaç	Araştırmanın Türü	Örneklem	Girişim	Sonuç
Ayşegül Abdullayev Doktora Tezi 2019	Laparoskopik kolesistektomi ameliyatı sonrası hastalara uygulanan ayak refleksoloji masajının hastaların ağrı düzeyleri, yaşamsal bulguları, analjezik kullanımları ve anksiyete düzeyleri üzerine etkisini belirlemek.	Deneysel ve randomize kontrollü çalışma	Laparoskopik kolesistektomi ameliyatı geçiren 90 hasta Ayak refleksoloji masajı grubu: 30 hasta Plasebo grubu: 30 hasta Kontrol grubu: 30 hasta	Deney grubundaki hastalara, ameliyat sonrası ilk 1. ve 3. saatte 30 dakika boyunca ayak refleksoloji masajı uygulanmıştır. Plasebo grubundaki hastaların ayaklarına, deney grubu hastalarına uygulanan masaj noktalarından farklı bölgelere ve yüzeysel bir biçimde 10 – 15 dakika süren masaj uygulanmıştır. Kontrol grubundaki hastalara ise rutin tedavi ve bakım uygulanmıştır.	Hastaların 1. ve 2. masaj sonrası tüm gruplarda masaj öncesine göre düştüğü, deney grubunda yer alan hastaların 2. masaj sonrası hissettikleri ağrının, plasebo grubundaki hastaların ağrı puanlarına göre daha düşük olduğu bulunmuştur.
Öykü Kara Yüksek Lisans Tezi 2019	Koroner Arter Bypass Graft (KABG) cerrahisi hastalara ameliyat sonrası yoğun bakım sürecinde uygulanan el masajının ağrı üzerine etkisini değerlendirmek.	Randomize kontrollü çalışma	Koroner arter bypass greft geçiren 80 hasta El masajı grubu: 40 hasta Kontrol grubu: 40 hasta	Deney grubuna ekstübasyon işlemi sonrası her iki ele 15 dakika, toplam 30 dakika İsveç/klasik masaj tekniği ile el masajı uygulanmıştır. Kontrol grubu: Herhangi bir uygulama yapılmamıştır.	KABG cerrahisi geçirmiş olan hastalarda el masajı sonrası ağrıyı azaltılırken, sistolik ve diyastolik kan basıncını, solunum hızını ve oksijen saturasyonunu düzenlemektedir.
Sevim Çimke Doktora Tezi 2019	Çocuklarda abdominal cerrahi sonrası el masajının, ağrı, duygusal belirtiler ve fizyolojik parametreler üzerine etkisini belirlemek.	Randomize kontrollü deneysel çalışma	Abdominal cerrahi geçiren 40 çocuk El masajı grubu: 20 çocuk Kontrol grubu: 20 çocuk	Deney grubuna postoperatif 0. gün 3. saatte (analjezi sonrası 3.saat) el masajı uygulama aşamalarına göre (bir ele 5 dakika, diğer ele 5 dakika el masajı uygulanmıştır. Kontrol grubu: Herhangi bir uygulama yapılmamıştır.	Çalışmada el masajı uygulamasının çocukların ağrı algısını azalttığı, rahatlama sağladığı ve sonuç olarak nabız sayılarında azalma oluşturduğu görülmektedir.

3.1. Dahil Edilen Tezlerin Özellikleri

Bu retrospektif tanımlayıcı çalışmaya, YÖK Ulusal Tez Merkezinde postoperatif dönemde masaj yöntemi uygulanan, ağrı değerlendirilen ve hemşirelik alanında yayınlanmış tüm tezler (n=8) dahil edilmiştir. Tezlerin yayımlanma zamanı 2009-2019 yılları arasında değişmektedir. Üçü yüksek lisans tezi olmak üzere geriye kalan beş çalışma doktora tezi olarak yürütülmüştür. Bu çalışmaların örneklem sayısı 40-170 arasında değişmekte olup toplamda 705 hasta oluşturmaktadır. Çalışma türleri incelendiğinde, üç çalışma yarı deneysel, dört çalışma randomize kontrollü çalışma, bir çalışma ise ön test-son test kontrol gruplu çalışmadır (Tablo 1,2). Çalışmalarda yer alan örneklem sayısı, uygulanan girişime ilişkin bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır. Değerlendirmeye alınan çalışmalarda çeşitli masaj türleri (el masajı, ayak masajı, sırt masajı vb.) karşılaştırılmıştır. En çok el masajı (3 tez) ve ayak masajının (4 tez) kullanıldığı görülmüştür.

4. Tartışma

Cerrahi işlem geçiren hastaların çoğu postoperatif dönemde akut ağrı yaşamaktadır (Chou ve ark., 2016). Etkin yönetilemeyen postoperatif ağrı, artan morbidite, azalan yaşam kalitesi ve fonksiyonel iyileşmede azalma ile ilişkilidir. Bununla birlikte hastalarda kalıcı ağrı ve uzun süreli opioid kullanımı için risk faktörü oluşturmaktadır (Pirie ve ark., 2022). Dolayısıyla postoperatif ağrı yönetiminde çocuk ve yetişkin hastalarda etkin ağrı yönetimi oldukça önemlidir. Literatürde etkin ağrı yönetimi farmakolojik yöntem ve nonfarmakolojik yöntemlerin birlikte kullanılması olarak belirtilmiştir. Postoperatif ağrı yönetiminde birçok nonfarmakolojik yöntem kullanılmaktadır (Smeland ve ark., 2018; Komann ve ark., 2019). Bu yöntemlerden biri olan masaj ise nosiseptif uyarıların iletimini engelleyen nosiseptif olmayan cilt ve kas liflerinin duyuşal uyarımı yoluyla ağrıyı azaltmaktadır (Harrison ve ark., 2020). Bu nedenle postoperatif ağrıyı en aza indirmek ve baş etme mekanizmalarını güçlendirmek için masaj hemşirelik

bakım sürecine dahil edilmelidir. Bu makalede yer alan tezlerde postoperatif ağrı üzerindeki etkinliğini değerlendirmek için sırt masajı, el masajı ve ayak masaj yöntemleri kullanılmıştır.

Hastanın pozisyonunu değiştirmeden kısa sürede ve kolayca uygulanabilen ayak masajı, ağrı kontrolünde sıklıkla kullanılan bir masaj türüdür (Ucuzal, 2009). İhtiyaç durumunda kullanılabilmesi, ağrıyı azaltması, ekonomik bir yöntem olması, kolay uygulanması ve sonuçlarının hemen değerlendirilmesi gibi avantajlarından dolayı klinikte kullanım açısından kolaylık sağlamaktadır (Koraş Sözen, 2020). Yapılan çalışmalarda, ayak masajının postoperatif ağrıyı azalttığı saptanmıştır (Thenmozhi ve Nirmala, 2019; Alameri ve ark.,2020; Chandrababu ve ark., 2020). Yapılan bu tezlerden dört tanesinde ayak masajı kullanılmıştır. Bu çalışmalarda hasta grubu ve ayak masajının süresi değişiklik göstermektedir. Meme cerrahisi geçiren hastalarda ayak masajı uygulayan Ucuzal çalışmasında (2009), masaj öncesi ve masaj sonrası ağrı ve yaşam bulgularını değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda ayak masajı, ameliyat sonrası ağrı kontrolünde etkili bulunmuştur. Koraş (2018), laparoskopik kolesistektomi ameliyatı olan hastalarda ayak masajının ağrı ve kaygı üzerindeki etkinliğini incelediği doktora tezinde ayak masajının ameliyat sonrası ağrı şiddetini ve kaygıyı azalttığı saptanmıştır. Benzer şekilde Çankaya (2018) çalışmasında, laparoskopik kolesistektomi sonrası 5'er dakika klasik ayak masajı uygulayıp yaşam bulguları, ağrı şiddeti ve bulantı-kusma parametrelerini değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda klasik ayak masajının hastaların ağrı şiddetini azalttığı bulunmuştur. Abdullayev (2019) laparoskopik kolesistektomi sonrası ayak masajının ağrı ve anksiyete düzeyi üzerindeki etkisini araştıran doktora tezinde hastaların ağrısının ve anksiyete düzeylerinin azaldığını bulunmuştur.

El masajı, hastalarda ağrı ve kaygıyı hafifletmek için yumuşak dokuların bilimsel manipülasyonudur. Kan dolaşımını hızlandırmakta ve kasların relaksasyonunu sağlamaktadır (Demir ve Saritas,2020). Literatürde yapılan çalışmalarda el masajının postoperatif ağrı düzeyini azalttığı bulunmuştur (Miller ve ark., 2015; Boitor ve ark.,2018; Thenmozhi ve Nirmala, 2019). Yapılan bu tezlerden üç tanesinde el masajı kullanılmıştır. Göllüce (2017) yüksek lisans tez çalışmasında akciğer ameliyatı olan hastalara 20 dakika el masajı uygulayıp, masaj öncesi ve sonrası ağrı ve yaşam bulgularını değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda el masajının; ameliyat sonrası ağrı şiddetini azalttığı, nabız değerleri üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir. Kara (2019) çalışmasında koroner arter bypass cerrahisi sonrası İsveç tekniği /klasik uygulanan el masajının ağrı şiddetini azaltmada etkili olduğu bulunmuştur. Çimke'nin (2019) çocuklarda abdominal cerrahi sonrası el masajının, ağrı, duygusal belirtiler ve fizyolojik parametreler üzerine etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmasında çocukların ağrı algısını azalttığı, çocuklarda rahatlama sağladığı ve sonuç olarak kalp atım sayılarını azalttığı

görülmektedir. İncelenen tezlerde el masajının hem çocuklarda hem de yetişkinlerde postoperatif dönemde ağrıyı azaltmada etkin bir nonfarmakolojik yöntem olduğu belirlenmiştir.

Sırt masajı hasta üzerinde terapötik bir etki oluşturup fiziksel ve psikolojik rahatlama sağlamaktadır (Unal ve Balcı Akpınar, 2016). Yapılan bu tezlerden sadece bir tanesinde sırt masajı yöntemi kullanılmıştır. Utli (2018) doktora tezinde, açık abdominal histerektomi ameliyatı geçiren kadınlara 20'şer dakika reiki veya sırt masajı uygulamıştır. Çalışma sonucunda sırt masajı ağrı düzeyini etkilemezken reiki uygulaması sonrasında ağrı düzeyinin azaldığı bulunmuştur. Ancak, Büyükyılmaz ve Aştı (2013) çalışmasında, sırt masajının postoperatif dönemde ağrının azaltılmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir (Büyükyılmaz ve Aştı, 2013).

5. Sonuç

Yapılan bu çalışmada, cerrahi işlem geçirmiş çocuk ve yetişkin hastalarda postoperatif dönemde uygulanan el masajı ve ayak masajının postoperatif ağrıyı azaltmada etkili olduğu bulunmuştur. Fakat postoperatif dönemde uygulanan sırt masajının postoperatif ağrı düzeyini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, postoperatif dönemde yaşanan ağrının azaltılması için nonfarmakolojik yöntemlerden biri olan masajın klinik/sahaya entegrasyonunun sağlanması, çeşitli masaj türleri ile ilgili yapılan nitelikli çalışmaların literatüre kazandırılması önerilmektedir.

Sınırlılıklar

Yapılan bu retrospektif tanımlayıcı çalışmanın sınırlılıkları, YÖK Ulusal Tez Merkezinde postoperatif dönemde uygulanan masajın ağrı üzerinde etkisini inceleyen çalışmaların sınırlı sayıda olması, bu çalışmaya sadece YÖK Ulusal Tez Merkezi tarama motorunda yer alan araştırmaların dahil edilmesidir.

Teşekkür ve Bilgilendirme

Bu çalışma, "3. Uluslararası 5. Ulusal Tamamlayıcı Terapiler ve Destekleyici Bakım Uygulamaları Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Etik Onay/Hasta Onamı

Retrospektif tanımlayıcı tipte yapılan bu literatür taramasına dahil edilen çalışmaların herkes tarafından erişilebilir olması nedeniyle etik kurul onayı alınmamıştır.

Çalışma Beyanı

Yazarlar bu çalışmada hiçbir çıkar ilişkisi olmadığını beyan etmektedirler.

Katkı Oranı Beyanı

Yazar(lar)ın katkı yüzdeleri aşağıda verilmiştir. Tüm yazarlar makalenin son halini incelemiş ve onaylamıştır.

	G.B.	A.K.
K	50	50
T	50	50
Y	50	50
VTI	50	50
VAY	50	50
KT	50	50
YZ	50	50
KI	50	50
GR	50	50

K= kavram, T= tasarım, Y= yönetim, VTI= veri toplama ve/veya işleme, VAY= veri analizi ve/veya yorumlama, KT= kaynak tarama, YZ= Yazım, KI= kritik inceleme, GR= gönderim ve revizyon.

Kaynaklar

Abdullayev A. 2019. Laparoskopik kolesistektomi sonrası hastalara yapılan ayak masajının ağrı ve anksiyete düzeyine etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, ss. 39-59.

Akpolat R, Şişman H, Alptekin D, Gökçe E, Gezer D, Arslan S. 2021. Ameliyat sonrası ağrıya yaklaşımların değerlendirilmesi. *Cukurova Med J*, 46: 670-676.

Alameri R, Dean G, Castner J, Volpe E, Elghoneimy Y, Jungquist C. 2020. Efficacy of precise foot massage therapy on pain and anxiety following cardiac surgery: pilot study. *J American Soc Pain Manage Nurses*, 21(4): 314-322. DOI:10.1016/j.pmn.2019.09.005.

Ay F. 2018. Treatment of postoperative pain and non-pharmacologic practices in nursing systematic review: Results of Turkish doctoral dissertation in 2000-2015. *J Turkish Soc Algol*, 30(2): 71-83. DOI:10.5505/agri.2018.28247.

Boitor M, Martorella G, Maheu C, Laizner AM, Gélinas C. 2018. Effects of massage in reducing the pain and anxiety of the cardiac surgery critically ill-a randomized controlled trial. *Pain Med*, 19(12): 2556-2569. DOI: 10.1093/pm/pny055.

Büyükyılmaz F, Aştı T. 2013. The effect of relaxation techniques and back massage on pain and anxiety in Turkish total hip or knee arthroplasty patients. *Pain Manage Nursing*, 14(3): 143-154.

Chandrababu R, Nayak BS, Pai VB, Ravishankar N, George LS, Devi ES, George A. 2020. Effects of foot massage and patient education in patients undergoing coronary artery bypass graft surgery: A randomized controlled trial. *Complement Ther Clin Pract*, 40:101215.

Chou R, Gordon DB, de Leon-Casasola OA, Rosenberg JM, Bickler S, Brennan T, Carter T, Cassidy CL, Chittenden EH, Degenhardt E, Griffith S, Manworren R, McCarberg B, Montgomery R, Murphy J, Perkal MF, Suresh S, Sluka K, Strassels S, Thirlby R, Wu CL. 2016. Management of postoperative pain: a clinical practice guideline from the american pain society, the american society of regional anesthesia and pain medicine, and the american society of anesthesiologists' committee on regional anesthesia, executive committee, and administrative council. *J Pain*, 17(2):131-157. DOI: 10.1016/j.jpain.2015.12.008.

Çankaya A. 2018. Laparoskopik kolesistektomi sonrası klasik ayak masajının yaşam bulguları, ağrı ve bulantı-kusma üzerine etkisi. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya, Türkiye, ss. 23-34.

Çimke S. 2019. Çocuklarda abdominal cerrahi sonrası el masajının ağrı, duygusal belirtiler ve fizyolojik parametreler üzerine etkisi. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, Türkiye, ss. 42-65.

Demir, B, Saritas, S. 2020. Effect of handmassage on pain and anxiety in patients after liver transplantation: A randomised controlled trial. *Complement Therap Clin Pract*, 39: 101152. DOI: 10.1016/j.ctcp.2020.101152.

Dezfouli SMM, Khosravi SHAQAYEQ. 2020. Systematic review of the effective factors in pain management in children. *Pakistan J Med Health Sci*, 14(2): 1236-1243.

Göllüce A. 2017. Akciğer ameliyatı sonrası el masajının ağrı ve yaşam bulgularına etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya, Türkiye, ss. 39-48.

Harrison TM, Brown R, Duffey T, Frey C, Bailey J, Nist MD, Renner L, Fitch J. 2020. Effects of massage on postoperative pain in infants with complex congenital heart disease. *Nursing Res*, 69(5S Suppl 1): 36-46. DOI: 10.1097/NNR.0000000000000459.

Higgins J, Green S. 2011. *Cochrane handbook for systematic reviews of interventions*. Wiley-Blackwell, Version 5.1.0., Hoboken, New Jersey, 2nd ed., pp. 694.

Kanakalakshmi S. 2022. The Effectiveness of Effleurage Back Massage Therapy on Pain, Pulse, Systolic Blood Pressure, Diastolic Blood Pressure, and Respiration among Post-Operative Clients in Selected Hospitals, Andhra Pradesh. *Indian J Nurs Sci*, 7(2): 53-63.

Kara Ö. 2019. Koroner arter bypass cerrahisi sonrası uygulanan el masajının ağrı üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, ss. 40-94.

Komann M, Weinmann C, Schwenkglens M, Meissner W. 2019. Non-pharmacological methods and post-operative pain relief: An observational study. *Anesth Pain Med*, 9(2): e84674.

Koraş K. 2018. Laparoskopik kolesistektomi cerrahisinde ayak masajının ameliyat sonrası ağrı ve kaygı düzeyine etkisi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Erzurum, Türkiye, ss. 29-37.

Koraş Sözen, K. 2020. Ayak masajının ameliyat sonrası ağrı düzeyine etkisi. *KSÜ Tıp Fak Derg*, 15(2): 110-115. DOI: 10.17517/ksutfd.673351.

Miladinia M, Pishgooe A, Aliyari S, Nouri E. 2017. The comparison of the effect of two complementary medicine methods (music therapy and massage therapy) on postoperative acute pain after abdominal surgery: a randomized clinical trial study. *Iran Red Crescent Med J*, 19(6): e14974.

Miller J, Dunion A, Dunn N, Fitzmaurice C, Gamboa M, Myers S, Novak P, Poole J, Rice K, Riley C, Sandberg R, Taylor D, Gilmore L. 2015. Effect of a brief massage on pain, anxiety, and satisfaction with pain management in postoperative orthopaedic patients. *Orthop Nurs*, 34(4): 227-234. DOI: 10.1097/NOR.0000000000000163.

Pirie K, Traer E, Finniss D, Myles PS, Riedel B. 2022. Current approaches to acute postoperative pain management after major abdominal surgery: a narrative review and future directions. *Br J Anaesth*, 129(3): 378-393.

Smeland AH, Twycross A, Lundeberg S, Rustøen T. 2018. Nurses' knowledge, attitudes and clinical practice in pediatric postoperative pain management. *Pain Manage Nursing*, 19(6):585-598.

Sözen KK, Karabulut N. 2020. Efficacy of hand and foot massage in anxiety and pain management following laparoscopic cholecystectomy: a controlled randomized study. *Surg Laparosc Endosc Percutan Tech*, 30(2): 111-116. DOI:

- 10.1097/SLE.0000000000000738.
- Thenmozhi P, Nirmala S. 2019. Hand and foot massage on postoperative pain among patients undergone abdominal surgery. *Paripex Indian J Res*, 8(8): 1-2.
- Ucuza, M.2009.Meme ameliyatı olan hastalarda ayak masajının ameliyat sonrası ağrıya etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, ss. 53-75
- Unal KS, Balci AR. 2016. The effect of foot reflexology and back massage on hemodialysis patients' fatigue and sleep quality. *Complement Therap Clin Pract*, 24: 139-144. DOI: 10.1016/j.ctcp.2016.06.004.
- Utli H. 2018. Abdominal histerektomi ameliyatı geçiren kadınlarda reiki ve sırt masajının ağrı üzerine etkisi. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya, Türkiye, ss. 29-35.
- Youniss Ahmed Elghiey A, Saadshaker Soliman Mİ, Mohammed Ali Hassan A. 2021. Effect of foot massage on incisional pain and sleep pattern among post abdominal surgery patients. *Egyptian J Health Care*, 12(4):570-584. DOI: 10.21608/EJHC.2021.202569
- Yüceer S. 2011. Nursing approaches in the postoperative pain management. *J Clin Experiment Invest*, 2(4):474-478. DOI: 10.5799/ahinjs.01.2011.04.0100.